

מאמר א

נבואות אברהם בהקבלה לנבואות יצחק ויעקב

(לפרשות: לך לך, וירא, תולדות, ויצא, וישלח, ויגש)

פתיחה

כאשר נתבונן בנבואותיהם של האבות בספר בראשית נראה תופעה מעניינת. ההבטחות שנאמרו לאברהם שבות ונאמרות ליצחק וליעקב, באופן שכמעט לכל נבואותיו של אברהם יש הקבלה בנבואותיהם של יצחק ויעקב וכן לכמעט כל נבואותיהם של יצחק ויעקב יש הקבלה בנבואותיו של אברהם.

בתחילה נסביר את הדברים ולאחר מכן נדגימם בטבלה. ההסבר ייערך לפי סדרן של נבואות יצחק ויעקב, והטבלה תיערך לפי סדרן של נבואות אברהם. בדרך אגב יתבארו מספר עניינים סתומים בנבואות האבות.

נבואת יצחק הראשונה [בגדר]

בראשית פרק כו:

(א) וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָּד הָרָעַב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בְיָמֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק
אֶל אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גְּרָדָה:

(ב) וַיֵּדָא אֱלֹהֵי ה' וַיֹּאמֶר אֵל תִּרְדּוּ מִצְרַיִמָּה שָׁכֵן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֵי:

(ג) גֹּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאַהֲיָה עַמָּךְ וְאַבְרָכְךָ כִּי לֹךְ הַלְוִיָּהוּ אֶתְּךָ אֶת כָּל הָאָרֶץ
הָאֵל וְהִקְמַתִי אֶת הַשְּׁבַע אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:

(ד) וְהִרְבִּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֶת כָּל הָאָרֶץ הָאֵל
וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כָּל גֹּיֵי הָאָרֶץ:

(ה) עַקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצֹּתִי חֲקוּתִי וְתוֹרַתִּי:

נבואה זו מקבילה בצורה ברורה לשלוש מנבואותיו של אברהם, נבואת העקידה, נבואת אלון מורה ונבואת בית אל.

ראשית, בנבואה זו יש אזכור מפורש של נבואת העקידה: וְהִקְמַתִּי אֶת הַשְּׁבִעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ. היכן נשבע הקב"ה לאברהם? המקום היחיד שמצאנו בו שבועה מפורשת לאברהם הינו במעמד העקידה: וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא חִשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ... (בראשית כב טז). וכן כתב המפרש הקדמון 'שכל טוב': "והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך – בהר המוריה".

האם יש בהבטחה הנוכחית ציטוט מתוכן השבועה שבמעמד העקידה? נראה שכן. כל המשך הנבואה לאחר התיבות וְהִקְמַתִּי אֶת הַשְּׁבִעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ הינה כציטוט ישיר מן השבועה שנשבע הקב"ה לאברהם כפי שנפרט בסמוך. אם כן, התיבות וְהִקְמַתִּי אֶת הַשְּׁבִעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ מהוות פתיחה לפסוקים ד ה, למרות שבחלוקת הפסוקים מצורפות תיבות אלו כסופו של פסוק ג.

נפרט כיצד ההבטחה ליצחק הינה ציטוט מהשבועה לאברהם. את פסוקי שתי הנבואות נעתיק בשלימות, ללא השמטה וללא שינוי סדר:

וְהִקְמַתִּי אֶת הַשְּׁבִעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ, מִקְבִּיל אֵל: וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא חִשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ.

וְהִרְבִּיתִי אֶת זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, מִקְבִּיל אֵל: וְכִי בָרַךְ אֲבִרְכֶךָ וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִחֹל אֲשֶׁר עַל שַׁפַּת הַיָּם.

וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת כָּל הָאָרֶצַת הָאֵל, מִקְבִּיל אֵל: וַיִּרְשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שַׁעַר אֵיבָיו. כפי שפירש שם בעל 'שכל טוב': "וירש זרעך את שער אויביו – בני כנען". להלן מאמר ג נבסס הקבלה זו.

וְהִתְבָּרַכְוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גֹּיֵי הָאָרֶץ, מִקְבִּיל אֵל: וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גֹּיֵי הָאָרֶץ.

עֶקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלִּי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצִּוְתֵי חֲקוֹתַי וְתוֹרֹתַי, מִקְבִּיל אֵל: עֶקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי.

כך גם שתי נבואות אברהם, באלון מורה ובבית אל, נכפלות כאן מפי ה' ליצחק. בנבואת אלון מורה נאמר לְזֶרְעֶךָ אֶתְנֶן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת (יב ז), ונכפל כאן בפסוק ד וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת כָּל הָאָרֶצַת הָאֵל. בנבואת בית אל נאמר כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלְזֶרְעֶךָ עַד עוֹלָם (יג טו), ונכפל כאן בפסוק ג כִּי לְךָ וְלְזֶרְעֶךָ אֶתְנֶן אֶת כָּל הָאָרֶצַת הָאֵל.

יחד עם ההבטחה נכפל הציווי. בנבואת בית אל נאמר לאברהם קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה כי לך אתננה (יג ז), ובנבואת יצחק נאמר שכן בארץ אשר אמר אליך: גור בארץ הזאת... כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל (פסוקים ב ג).²

להבטחה שבפסוק ד ונתתי לזרעך את כל הארצות האל צייננו שתי הקבלות, הקבלה אחת מצד התוכן וההקשר אל וירש זרעך את שער איביו שבנבואת העקידה, והקבלה שניה מצד הלשון והעניין אל לזרעך אתן את הארץ הזאת שבנבואת אלון מורה. במאמר ג ניווכח כי שלושת הפסוקים אגודים זה בזה.

ההבטחה הכפולה כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל (פסוק ג) – ונתתי לזרעך את כל הארצות האל (פסוק ד) מצריכה ביאור, וכך אף כפל נבואותיו המקבילות של אברהם כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה ולזרעך עד עולם (נבואת בית אל, יג טו) – לזרעך אתן את הארץ הזאת (נבואת אלון מורה, יב ז). במאמר ב ננסה להסביר את הכפילות, יחד עם כפילויות מקבילות.

נותרו שתי ההבטחות הראשונות בנבואת יצחק שעדיין לא צייננו להן הקבלות: ואהיה עמך, ואברכך (פסוק ג). להבטחת 'ואהיה עימך' אין הקבלה בנבואת אברהם אלא בנבואת יעקב.³ הבטחת 'ואברכך' אפשר שמקבילה היא לנבואת 'לך לך' שנאמר גם בה 'ואברכך' (יב ב), ובכך מקבילים גם הציוויים המקדימים בנבואת יצחק ונבואת אברהם: שכן בארץ אשר אמר אליך: גור בארץ הזאת... ואברכך ציווי ליצחק, בהקבלה לציווי לאברהם לך לך... אל הארץ אשר אראך... ואברכך. לחילופין, אפשר שנכון להקביל את הבטחת 'ואברכך' אל כי ברך אברכך שבשבעת העקידה. תיבות

² בסמוך נציע שהציווי הראשון ליצחק שכן בארץ אשר אמר אליך מקביל לציווי הראשון לאברהם לך לך... אל הארץ אשר אראך (יב א), ולהצעה זו רק הציווי השני ליצחק גור בארץ הזאת מקביל לציווי שבנבואת בית אל קום התהלך בארץ.

³ הפסוקים יצוטטו במאמר ד.

⁴ כה ראשית דבר ה' אל אברהם:

(א) ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך:

(ב) ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה:

(ג) ואברכה מברכך ומקללך אור ונברכו בך כל משפחת האדמה:

מקבילותיה של נבואה זו פזורות לאורך נבואות יצחק ויעקב, וזה סדרן:
את ציווי 'אל הארץ אשר אראך' הקבלנו כאן. את הבטחת 'ואעשך לגוי גדול' נקביל בסעיף 'נבואת יעקב בבאר שבע' ובהערה שם. את הבטחת 'ואברכך' הקבלנו בסעיף הנוכחי ובסעיף הבא. את הבטחת 'ואברכה מברכך ומקללך אור' נקביל במאמר ז הערה 62. את הבטחת 'ונברכו בך כל משפחות האדמה' נקביל בסוף סעיף 'חלום הסולם' ובהערה שם.

אלו הקפנו למעלה בסוגריים מרובעות, היות שלא מצאנו להם הקבלה בפסוקים ד ה המקבילים לשבועת העקידה.

אם אכן הבטחת 'ואברכך' מקבילה ל'כי ברך אברכך' שבשבועת העקידה, מדוע הוקדמה לפסוק ג, ואינה סדורה בין הבטחות העקידה המצוטטות בפסוקים ד ה ?

אפשר שהבטחת 'ואברכך' הינה אישית, ולא ניתן להעבירה מאדם לאדם, מאברהם ליצחק. אם היה נאמר 'ואברך את אברהם' לא הייתה זו ברכה ליצחק, וכאשר מובטח ליצחק עצמו 'ואברכך' אין זה ציטוט מהברכה לאברהם. לפיכך אין ברכת 'ואברכך' סדורה כציטוט משבועת העקידה אלא כברכה ישירה ליצחק.

נבואת יצחק השניה [בבאר שבע]

נבואתו השניה של יצחק נמצאת אף היא בפרק כו:

(כד) וַיֵּדָא אֱלֹהֵי ה' בְּלֵילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אֵל תֵּידָא כִּי אֵתְךָ אֲנֹכִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבִּיתִי אֶת זְרַעְךָ בְּעֵבוֹר אַבְרָהָם עַבְדִּי:

ניכר לעין כי נבואתו השניה של יצחק מקבילה לנבואתו הראשונה. להלן הנבואה השניה כסדרה, בהקבלה לפסוקים מתוך הנבואה הראשונה:

הנבואה הראשונה	הנבואה השניה
וְהִקְמַתִּי אֶת הַשְּׁבַעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ	אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ
	אֵל תֵּידָא
וְאֶהְיֶה עִמָּךְ וְאַבְרָכְךָ	כִּי אֵתְךָ אֲנֹכִי וּבְרַכְתִּיךָ
וְהִרְבִּיתִי אֶת זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם	וְהִרְבִּיתִי אֶת זְרַעְךָ
עַקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצֹּתֵי חַקֹּתַי וְתוֹרֹתַי	בְּעֵבוֹר אַבְרָהָם עַבְדִּי

המעבר מ'ואהיה עמך' אל 'אתך אנוכי' מלמד כי בנבואה השניה מבטיחו הקב"ה על קיומה בפועל של הנבואה הראשונה. זה אולי ההסבר לכך שבנבואה השניה מצוטטות

רק הבטחות הברכה וריבוי הזרע הקרובות להתקיים ולא הבטחת הארץ המעותדת לדורות הבאים.

למרות ההקבלה והקשר בין שתי נבואותיו של יצחק, לכל אחת מהן יש מקבילות נפרדות בנבואותיו של אברהם. נבואת יצחק בגרר מקבילה בעיקר לשבועת העקידה ולנבואות אברהם באלון מורה ובבית אל כאשר ראינו בסעיף הקודם. נבואת יצחק בבאר שבע מקבילה בעיקר לנבואת מחזה אברהם, ואל נבואות אלו מקבילה אף נבואת יעקב בבאר שבע, כפי שנראה מיד.

אל תירא, כך התבשר כל אחד מהאבות:

אברהם בנבואת המחזה – אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחזה לאמר "אל תירא" אברהם אנכי מגן לך שכרף הרבה מאד (טו א)

יצחק בנבואתו השניה [בבאר שבע] – וירא אליו ה' בלילה ההוא ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך "אל תירא" כי אתך אנכי וברכתיד והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי (כו כד)

יעקב בנבואתו בבאר שבע – ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני: ויאמר אנכי האל אלהי אביך "אל תירא" מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם: אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עלה ויוסף ישית ידו על עיניך: (מו, ב – ד)

חיזוק אל תירא בא יחד עם הבטחת השגחה פרטית⁵:

לאברהם – אנכי מגן לך

ליצחק – כי אתך אנכי

ליעקב – אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עלה

ועם הבטחת ההשגחה באה בשורת ריבוי הזרע:

בנבואת אברהם – ויאמר אברהם אדני ה' מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר: ויאמר אברהם הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אתי: והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך: ויצא אתו החוזה ויאמר הבט נא השמימה וספר הכוכבים

⁵ ראה בהרחבה במאמר ד.

אם תוכל לספר אתם ויאמר לו "כה יהיה זרעך": והאמן בה' ויחשבה לו
צדקה: (טו, ב - ו)

בנבואת יצחק - [ויברכתיו] ודרביתי את זרעך

בנבואת יעקב - כי לגוי גדול אשימך שם

הנבואות דומות גם בסוג החזון:

לאברהם - הִנֵּה דָבָר ה' אֵל אַבְרָם בְּמַחְזָה... הַבֵּט נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר
הַכּוֹכָבִים... "משמע שהיה לילה" (תוס' ברכות ז ע"ב בשם רשב"ם, שלא
כרמב"ן כאן)

ליצחק - וַיֵּרָא אֵלָיו ה' "בַּלַּיְלָה" הַהוּא

ליעקב - וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת "הַלַּיְלָה"

הלילה מסמל את זמן הצער והגלות (משיבת נפש והעמק דבר, כו כד) ובזמן שכזה
נצרך האדם לחיזוק אל תירא' ולהבטחת עימך אנוכי'. באברהם הוצרכו המדרשים
והמפרשים לחפש ממה התיירא עד שנצרך לחיזוק אל תירא', אבל ביצחק ויעקב
ההקשר מובן מאליה, יצחק התיירא מהצער שציערוהו פלשתים ויעקב התיירא בגלותו
למצרים, ולפיכך התגלה הקב"ה לחזקם ולאמצם.

השרשור בין שלושת הנבואות מודגש ומורגש בפתחותיהן בלשון אנוכי⁶:

בנבואת אברהם - אֲנֹכִי מִגֵּן זָךְ

בנבואת יצחק - אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ...

בנבואת יעקב - אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ...

⁶ סדרת נבואות 'אנוכי' צויינה בספר צרור המור (מו ג).

כבר במדרשים ניתן למצוא סדרת נבואות 'אנוכי', עם המשך לנבואת משה בסנה או לנבואת
כל ישראל בעשרת הדברות ועוד. אלא שהמדרשים ציינו לגבי יעקב את אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל
שבנבואת יעקב בחרן (לא יג) או את אֲנֹכִי אֲרֹד עִמָּךְ מְצַרִּימָה וְאֲנֹכִי אֲעֲלֶךְ גַּם עֲלֵה שְׁבַחמִשְׁךָ
נבואת יעקב בבאר שבע (פסוק ד), ולא את הפסוק שהזכרנו הפותח את נבואת יעקב בבאר
שבע.

נבואת יעקב ונבואת יצחק קשורות זו לזו אף במקום ובמעשה הנלווים לנבואה. נבואת יצחק הייתה בבאר שבע, ולאחר הנבואה בנה מזבח, כאמור: וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע: וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בַּלַּיְלָה הַהוּא... וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ (כד, כג - כה). יעקב בבואו לבאר שבע זבח זבחים ואזי זכה לנבואה, כאמור: וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לַאֱלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל... (מו, א - ב). וכהמשך לכך הוזכר דווקא יצחק בנבואת יעקב בהיגד אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי "אָבִיךָ", כאשר פירשו המפרשים. רשב"ם על אתר כבר קישר בין זבחיו של יעקב בבאר שבע למזבחו של יצחק בבאר שבע, ולפי מה שראינו אף תוכן הנבואות הנלוות מקביל ושווה.

נותרה תיבת 'וברכתיך' בנבואת יצחק בבאר שבע שלא מצאנו לה הקבלה בנבואות אברהם או יעקב המקבילות לנבואה זו. גם בנבואת יצחק בגרר נותרה תיבת 'ואברכך' לבסוף בלא הקבלה ישירה בנבואות אברהם המקבילות לנבואה זו, ושם ציינו היכן כן מצאנו 'ואברכך' וכי ברך אברכך' בנבואות אברהם.

כעת נוסיף כי בנבואת אברהם אודות שרה התברכה שרה כפולה: "וברכתי אתה" וגם נתתי ממנה לך בן "וברכתיה" והיתה לגוים (יז טז). ושמה יש קשר בין ברכתה הכפולה של שרה לברכה הכפולה ליצחק בנה, 'ואברכך' בנבואתו הראשונה, 'וברכתיך' בנבואתו השנייה.

חלום הסולם

(יב) וַיַּחְלֵם וְהִנֵּה סֹלֶם מַעֲבָר אֶרְצָה וְרֵאשׁוּ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מִלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ: (יג) וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר -

אָנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלְזֶרְעֶךָ:

(יד) וְהָיָה זֶרְעֶךָ כְּעֵפֶר הָאָרֶץ וּפְרָצְתָ יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבְזֶרְעֶךָ:

(טו) וְהִנֵּה אָנֹכִי עֹמֵד וְשֹׁמְרֵתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ:

(פרק כח)

"אני הי"י" ביטוי זה, השגור בפי נביאי ה' מימות משה והלאה, עודנו נדיר בחומש בראשית, ומופיע רק פעמיים. הראשונה בברית בין הבתרים והשנייה בחלום הסולם.

האם גם תוכן הנבואות זהה? הן והן. בשתי הנבואות מובטחת הארץ, מעותדת גלות, ומובטחת שיבה מן הגלות.

בברית בין הבתרים מובטחת הארץ: ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה (טו ז), מעותדת גלות: ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה (פסוק יג), מובטחת שיבה מן הגלות: ודור רביעי ישובו הנה (פסוק טז), ושבה הארץ ומובטחת: ביום ההוא פרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת: את הקיני ואת הקנזי ואת הקדמני: ואת החתי ואת הפרזי ואת הרפאים: ואת האמרי ואת הכנעני ואת הגרגשי ואת היבوسی: (פסוקים יח – כא).

כך גם בחלום הסולם מובטחת הארץ: הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך, מעותדת גלות כאמור לפני הנבואה: ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, ובנבואה עצמה: ושמתוך בבל "אשר תלך", ומובטחת שיבה מן הגלות: והשבתוך אל האדמה הזאת.

אפשר שגם הבטחת השמירה בזמן גלותו של יעקב והנה "אנכי" עמך ושמתוך בבל אשר תלך מקבילה לחברתה שבברית בין הבתרים: וגם את הגוי אשר יעבדו בן "אנכי" ואחרי כן יצאו ברכש גדול (פסוק יד).⁷

ההקבלה לברית בין הבתרים נכונה רק לפסוק הראשון ולפסוק האחרון של נבואת חלום הסולם, פסוק יג ופסוק טו. הפסוק האמצעי, פסוק יד, מקביל לנבואות אחרות של אברהם כדלהלן.⁸

חציו הראשון של פסוק יד מקביל לנבואת בית אל, ופסוק יג שכבר הקבלנוהו לברית בין הבתרים מצטרף אף הוא להקבלה לנבואת בית אל. בפסוקים יג ויד הובטח: "הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך:" "והיה זרעך כעפר הארץ" "ויפרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה", ואליהם מקבילה נבואת בית אל: וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לזט מעמו שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם "צפנה ונגבה וקדמה וימה": "כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה ולזרעך" עד עולם: "ושמתי את

⁷ בהמשך החיבור נשוב לעיין בקשר שבין ברית בין הבתרים לחלום הסולם: במאמר ה ננסה להבין את משמעות שם הוי"ה על פי תוכן נבואות אלו שנאמר בהן "אני ה'", ובמאמר י נראה כי התורה מרמזת שוב ושוב לקשר המיוחד שבין הנבואות.

⁸ שמא בכל זאת היה ניתן למצוא לפסוק יד גם הקבלה מסויימת בינו לברית בין הבתרים: ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה בפסוק זה, במקביל לגבולות המורחבים, ארץ עשרה עממים, מנהר מצרים עד נהר פרת, המובטחים בברית בין הבתרים. אולם חז"ל (שבת קיח ע"ב) לימדונו שפריצתו של יעקב, ימה וקדמה וצפונה ונגבה, פורצת את גבולותיו של אברהם אשר מנהר מצרים ועד פרת, ועודפת עליהן.

זָרַעַךְ כְּעֵפֶר הָאָרֶץ" אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת עֵפֶר הָאָרֶץ גַּם זָרַעַךְ יִמָּנֶה: קוּם הַתְּהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לֹךְ אֶתְנַנְּנָה: (יג, יד – ז).

את הבטחת 'לך אתננה ולזרעך' שבנבואת בית אל כבר הקבלנו למעלה לתחילת נבואת יצחק בגרר, ובמאמר הבא יתבאר פשר כפילות ההקבלות.

חציו השני של פסוק יד בנבואת חלום הסולם וּנְבָרְכֻךָ בְּךָ כָּל מְשַׁפְּחַת הָאֲדָמָה וּבְזֵרַעַךְ מקביל לאשר הובטח לאברהם בסיום נבואת לך לך: וּנְבָרְכֻךָ בְּךָ כָּל מְשַׁפְּחַת הָאֲדָמָה.

דומות אליהן ושונות מהן שתי הבטחות וְהַתְּבָרְכֻךָ בְּזֵרַעַךְ כָּל גֹּיֵי הָאָרֶץ שנאמרו לאברהם וליצחק, לאברהם בשבועת העקידה וליצחק בנבואת גרר, כפי שפורט בסעיף הקודם⁹.

ההקבלה בין נבואת חלום הסולם לנבואות אברהם יכולה אולי להנהיר את הדגש על אברהם בפסוק הפותח את הנבואה: אָנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם "אָבִיךָ" וְאֱלֹהֵי יִצְחָק, וראה במפרשים שהסבירו את הדגש בדרכים אחרות¹⁰.

⁹ עם זאת, בפרשת וירא מצטט הקב"ה מנבואת לך לך, דווקא בלשון וְהַתְּבָרְכֻךָ... גויי הארץ: וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִי לְגֹי גְדוֹל וְעַצוֹם וּנְבָרְכֻךָ בּוֹ כָּל גֹּיֵי הָאָרֶץ (יח יח). "היו יהיה לגוי גדול ועצום" במקביל להבטחת 'לך לך' וְאֶעֱשֶׂה לְגֹי גְדוֹל; "ונברכו בו כל גויי הארץ" במקביל להבטחת 'לך לך' וּנְבָרְכֻךָ בְּךָ כָּל מְשַׁפְּחַת הָאֲדָמָה.

הפסוק "ואברהם היו יהיה..." נמצא בתחילת פרשת וירא, כמעשה סדום, וקודם הוא לשבועת העקידה הנמצאת בסוף פרשת וירא. לפיכך אין לומר שהיגד "ונברכו בו כל גויי הארץ" מיוסד על שבועת העקידה המאוחרת לו, אלא על נבואת 'לך לך' הקודמת לו.

¹⁰ הדגשת אברהם בכינוי 'אביך' בנבואתו הראשונה של יעקב, חלום הסולם, שהקבלנוה לנבואות אברהם, בולטת כניגוד להדגשת יצחק בכינוי זה בנבואתו האחרונה של יעקב, נבואת יעקב בבאר שבע, שהקבלנוה לנבואת יצחק, כאשר ציינו בסעיף הקודם.

קיימים פסוקים נוספים המדגישים את יחסו של יעקב לאחד מאבותיו או לשניהם יחד:

דברי יעקב ללבן – לֹאִלֵּי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפְחָד יִצְחָק הָיָה לִי (לא מב).

דברי לבן לעומת שבועת יעקב – אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי יִצְחָק (שם נג).

תפילת יעקב – אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק ה' הָאֵמֶר אֵלַי... (לב י).

שיבת יעקב לחברון – וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו מִמְרֵא קְרִית הָאֲרָבֶע הוּא חֲבֵרוֹן אֲשֶׁר גֵּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק (לה כז).

ברכת יעקב לבני יוסף – הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכֻוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרַעָה אֹתִי... וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק... (מח, טו – טז).

המפרשים, ובפרט הרמב"ן (לא נג; מו א), עמדו על השינויים בין הפסוקים. וה' יתן חלקנו

נבואת יעקב בבואו מפרן ארם

בבוא יעקב מפרן ארם נראה אליו האלוקים, ברכו ושינה שמו, והבטיחו על גדולת זרעו ועל ירושת הארץ. נבואת ברית המילה שנאמרה לאברהם דומה לנבואה זו בכל סממניה, בסגנון הנבואה ובשם אֵל שִׁדִי, בשינוי השם ובפריה ורביה, בגויים ומלכים ובנתינת הארץ, ואף בדרך סילוק הנבואה¹¹.

כפי שיראה הרואה:

נבואת יעקב בבואו מפרן ארם

(ט) "וַיֵּרָא" אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפְּרָן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:
 (י) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב "לֹא יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ" וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:
 (יא) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים "אֲנִי אֵל שִׁדִי" "פְּרָה" "וְרִבְיָה" "גוֹי וְקָהַל גוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמְלָכִים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ":
 (יב) "וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלְיִצְחָק לָךְ אֶתְנַנֶּה וְלְזֶרְעֶךָ אֲחֲרַיִךְ אֶתֵּן אֵת הָאָרֶץ":
 (יג) "וַיַּעַל מֵעֵלְיוֹ אֱלֹהִים" בְּמָקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ:
 (פרק לה)

נבואת ברית מילה

(א) וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תְּשָׁעִים שָׁנָה וַתִּשְׁעַ שְׁנַיִם "וַיֵּרָא" ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו "אֲנִי אֵל שִׁדִי" הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי וְהָיָה תָמִים:
 (ב) וְאַתָּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ "וְאַרְבֵּה" אֹתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד:
 (ג) וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר:
 (ד) אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמִּזֵּן גוֹיִם:
 (ה) "וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֵת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם" כִּי אֵב הַמִּזֵּן גוֹיִם נָתַתִּיךָ:
 (ו) "וְהִפְרַתִּי" אֹתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד "וְנָתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ":

בתורתו ויאיר עינינו להבין ולהשכיל.

¹¹ מדרש תנחומא (בובר) בפרשת וישלח ציין לקשר בין נבואות אלו בשם אֵל שִׁדִי, והוסיף להקביל: "מה אברהם דבר עמו הקב"ה בן צ"ט שנים, אף יעקב דבר עמו הקב"ה בן צ"ט שנים".

נבואות אלו הינן גם חלק ממערכת מקיפה יותר של נבואות בשם אלוקים ואֵל שִׁדִי וברכות וציוויי פריה ורביה, כפי שנראה במאמר ה.

(ו) וְהִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ
וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית
עוֹלָם לְהִזוֹת לְךָ לֹא־לֵאלֹהִים
וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ:

(ז) "וּנְתַתִּי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ
אֶת אֶרֶץ מִגְרִיף אֶת כָּל אֶרֶץ
כְּנָעַן" לְאַחֲזוֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם
לֹא־לֵאלֹהִים:

(טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם
שְׂרֵי אֲשַׁתְּךָ "לֹא תִקְרָא אֶת
שְׂמָה שְׂרֵי כִי שָׂרָה שְׂמָה":

(טז) וּבִרְכַתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי
מִמֶּנָּה לְךָ בֶּן וּבִרְכַתִּיהָ "וְהָיְתָה
לְגוֹיִם מְלֻכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ":

(כב) וַיְכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ "וַיַּעַל
אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם":

(פרק יז)

הפרש יש בין נבואת ברית המילה ובין נבואת יעקב בבואו מפרן ארם, שבראשונה נאמרה נתינה אחת לאברהם וזרעו: "וּנְתַתִּי" לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיף אֶת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזוֹת עוֹלָם, ובשניה נאמרו שתי נתינות, אחת ליעקב ואחת לזרעו: וְאֶת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיצְחָק לְךָ "אֶתְנַנָּה" וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ "אֶתֶּן" אֶת הָאֶרֶץ. במאמר הבא ננסה להבין את ההפרש שבין הנבואות.

נבואת יעקב בבאר שבע

בלילו האחרון של יעקב בארץ ישראל, בעמדו לצאת למצרים, קיבל את נבואתו האחרונה:

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי:
 (ג) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אַבְיָךְ אֵל תִּירָא מִרְדֵּה מִצְרַיִם כִּי לְגֹי גְדוֹל
 אֲשִׁימְךָ שָׁם: (ד) אָנֹכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרַיִם וְאָנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַם עֲלֵה וַיּוֹסֶף יִשְׁתִּית יָדוֹ
 עַל עֵינָיֶךָ:
 (פרק מו)

כבר ראינו בסעיף 'נבואת יצחק השניה [בבאר שבע] כי נבואת יעקב בבאר שבע עומדת בסדרת נבואות 'אל תירא', ואף הבחננו בקשר המיוחד בין נבואת יעקב בבאר שבע לנבואת יצחק בבאר שבע.

כעת עלינו להשלים את הקבלות נבואת יעקב בבאר שבע.

את הבטחת פי לגוי גדול אֲשִׁימְךָ שָׁם העמדנו כהקבלה לברכות ריבוי הזרע שנאמרו בנבואות 'אל תירא'. עתה נוסיף כי לשון ההבטחה 'גוי גדול' מקבילה דווקא לראשית נבואתו של אברהם, נבואת לך לך: וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלֶדְתֶּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: וְאֶעֱשֶׂךָ לְגֹי גְדוֹל... (יב, א – ב). אפשר שיש בכך גם סגירת מעגל, שנבואתו האחרונה של יעקב מקבילה לנבואתו הראשונה של אברהם¹².

פרק טו כולו הינו פרק נבואות. מחציתו הראשונה – נבואת המחזה – חיזוק 'אל תירא' והבטחת ריבוי הזרע, ומחציתו השניה – ברית בין הבתרים – הבטחת הארץ ושיבה מגלות מצרים. עד כה התייחסנו לפרק זה כשתי נבואות נפרדות. את נבואת המחזה העמדנו בסדרת נבואות 'אל תירא' עם נבואות יצחק ויעקב בבאר שבע, ואת ברית בין הבתרים העמדנו בהקבלה לחלום הסולם. אפשר גם להתייחס לפרק טו כולו כיחידה אחת¹³, ולהקביל את כולו לנבואת יעקב בבאר שבע:

¹² ייעוד 'גוי גדול' מוזכר כבדרך אגב בתחילת סיפור הפיכת סדום, יחד עם ברכה נוספת מנבואת לך לך: וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגֹי גְדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ בּוֹ כָּל גֹּיֵי הָאָרֶץ: כִּי יִדְעֹתֶינּוּ... (יח, יח – יט), וראה לעיל הערה 9.

לברכת 'גוי גדול' זכה גם ישמעאל, ככתוב: וְלִישְׁמַעֲאֵל שְׁמַעְתֶּיךָ... וּנְתַתִּיו לְגֹי גְדוֹל (יז ב), וְגַם אֵת בֶּן הָאָמָה לְגֹי אֲשִׁימֶנּוּ כִּי יִרְעֶךָ הוּא (כא יג), כִּי לְגֹי גְדוֹל אֲשִׁימֶנּוּ (כא יח).

¹³ ראה הערה 121.

נבואות יעקב בבאר שבע פרק טו

(א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר ה' אֶל אַבְרָם בְּמַחֲזֵה לְאֹמֶר יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנָנִי:	(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמֵרָאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנָנִי:
אֵל תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מִגֵּן לָךְ...	(ג) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אַבְיָךְ אֵל תִּירָא מִרְדָּה מִצְרִימָה כִּי לְגֹי גְדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם:
(ה) וַיֹּאמֶר הַבֵּט נָא הַשְׂמִימָה וְסִפֵּר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ:	(ד) אָנֹכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאָנֹכִי אֶעֱלֶךְ גַּם עֲלֶיךָ:
(ו) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זִרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: (ז) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אָנֹכִי וְאַחֲרָי כֹּן יֵצְאוּ בְרַכָּשׁ גְּדוֹל:	(ז) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אָנֹכִי וְאַחֲרָי כֹּן יֵצְאוּ בְרַכָּשׁ גְּדוֹל:
... (טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא שָׁלֵם עוֹן הָאֲמֵרִי עַד הֵנָּה:	

וַיֹּסֶף יִשִּׁית יָדוֹ עַל עֵינָיֶךָ:

ההבדל העיקרי בין הדרכים הוא לגבי פסוק ד "אָנֹכִי" אֲרַד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְ"אָנֹכִי" אֶעֱלֶךְ גַּם עֲלֶיךָ. בדרך הראשונה ביקשנו את הקבלתו בנבואות 'אל תירא', ומצאנו "אָנֹכִי" מִגֵּן לָךְ בנבואת אברהם ו-כִּי אֲתָךְ "אָנֹכִי" בנבואת יצחק. בדרך השנייה ביקשנו את הקבלתו בהמשך פרק טו ומצאנו את הבטחת הישועה והשיבה מן הגלות וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן "אָנֹכִי"... וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה. ועמה יש להוסיף את נבואת חלום הסולם שהקבלנו אליה: וְהֵנָּה "אָנֹכִי" עִמָּךְ וְשִׁמְרֶתִיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִיךָ אֶל הָאָדָמָה הַזֹּאת.

מה בין יצחק ליעקב?

ראינו כי נבואות אברהם נחלקו בין יצחק ליעקב, חלקן נכפלו ליצחק וחלקן נשנו ליעקב. ועלינו להמשיך ולנסות להבין פשר דבר, מה בין יצחק ליעקב, מה המכנה המשותף לנבואות שקיבל כל אחד מהם, ומדוע יועדו דווקא אליו.

החלוקה הניכרת ביותר היא חלוקת ברית ושבועה. שתי בריתות כרת הקב"ה עם אברהם, ברית בין הבתרים וברית מילה, ושתיהן נשנו ליעקב, בחלום הסולם ובבואו מפרדן ארם, כאשר ראינו למעלה. שבועה אחת נשבע הקב"ה לאברהם, שבועת העקידה, וחזר הקב"ה והבטיחו ליצחק על קיום השבועה, בנבואתו הראשונה של יצחק, נבואת גרר.

את כל אשר פירטנו בחלוקת ברית ושבועה כלל נעים זמירות ישראל במילים ספורות:

זכרו לעולם בריתו / דבר צוה לאלף דור:

אשר כרת את אברהם / ושבועתו ליצחק:

וישמירה ליעקב לחק / לישראל ברית עולם:

לאמר / לך אתן ארץ כנען / חבל נחלתכם:

בהיותכם מתי מספר / כמעט וגרים בה:

(דברי הימים א, טז, טו – יט; ובשינויים: תהלים קה)

"זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור" כאמור: כי מאהבת ה' אתכם וימשרו את השבועה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפרד מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים: וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן "שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי (מצותו) מצותיו לאלף דור" (דברים ז, ח – ט).

"אשר כרת את אברהם", כאמור בברית בין הבתרים: ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר (בראשית טו יח), ובברית מילה: ואתנה בריתי ביני ובינך... והקמתי את בריתי ביני ובינך... ואתה את בריתי תשמר (בראשית יז).

"וישבועתו ליצחק", כאמור בנבואת יצחק בגרר: והקמתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך (בראשית כו ג). ושבועתו ליצחק דייקא, ולא ונשבע ליצחק, שכן הקב"ה לא נשבע בפירוש שבועה חדשה ליצחק אלא העביר לו את השבועה שנשבע לאברהם.

"וישמירה ליעקב לחק לישראל ברית עולם", ככל אשר כתבנו שחלום הסולם ונבואת יעקב בבואו מפרדן ארם הם הם דברי הברית שבברית בין הבתרים וברית מילה.

"לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם" כאמור בבריתות ובשבועות לזרעך נתתי את הארץ הזאת (ברית בין הבתרים, טו יח), ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגיד את כל ארץ כנען (ברית מילה, יז ח), ונתתי לזרעך את כל הארצות האל (נבואת יצחק בגרר, כו ד), הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך (חלום הסולם, כח ג),

מאמר א ♦ נבואות אברהם בהקבלה לנבואות יצחק ויעקב | כז

וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיצְחָק לְךָ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעְךָ אֶחְרִיד אֶתְּךָ אֵת הָאָרֶץ
(נבואת יעקב בבואו מפדן ארם, לה יב).

”בְּהִיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר”, כאמור וְאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר (לד ל).

”כַּמְעַט וְגָרִים בָּהּ”, כאמור גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנִכִּי עִמָּכֶם (כג ד), ונאמר הוא חֲבֵרוֹן אֲשֶׁר גַּר
שֵׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק (לה כז), ועוד.

הרי שהשבועה נכפלה מפי ה' ליצחק, ודברי הברית שבו והובטחו מפי ה' ליעקב.

ומה בין ברית לשבועה? מדוע שבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחוק ולברית?

כתב לי הג"ר אוריה ענבל שהברית באה כבחירה בבן הברית, והשבועה כמתנה
ושכר. חידוש הברית נצרך דווקא ביעקב, שקנה בכורת עשוי ולקח את הברכות,
ונדרש אישור משמים על בחירת יעקב, ולפיכך הבטיחו הקב"ה מחדש בדברי הברית.
שלא כיצחק שעליו נכרתה הברית, ואינו זקוק לברית חדשה, אלא לחיזוק השבועה
אשר נשבע ה' לאברהם¹⁴.

בזאת נרוויח יישוב נוסף לקושיית הקדמונים מפני מה שינה הקב"ה את שמם של
אברהם ויעקב ולא שינה את שמו של יצחק. שכן שינוי השם בא כחלק מכריתת ברית,
בקביעת תפקיד וייעוד חדש. ובחירה חדשה שכוזו הייתה רק באברהם להבדילו מבני
נח וביעקב להבדילו מעשיו, ולא ביצחק בן אברהם ושרה שעליו לבדו נכרתה ברית
המילה.

והוסיף הרב יחיאל איתמר לאידך גיסא, שחיזוק השבועה שנשבע הקב"ה לאברהם
מתאים דווקא ליצחק, שכן כל ענייניו של יצחק היו להמשיך, לבסס ולהעמיד את דרכו
וייעודו של אברהם. כמשמעות המקראות לכל אורך חיי יצחק:

¹⁴ והוסיף ידידי הרב יוסף זימרמן שהבחנה זו יכולה להבהיר גם מדוע יש פסוקים בג"ך
שמזכירים את אברהם ויעקב ומדלגים על יצחק:

לְכֵן כֹּה אָמַר ה' אֵל בֵּית יַעֲקֹב, אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם, לֹא עָתָה יָבוֹשׁ יַעֲקֹב... (ישעיה
כט כב)

וְאֵתָהּ יִשְׂרָאֵל עַבְדֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֶהְבִּי (ישעיה מא ח)
כִּי אַבְרָהָם לֹא יָדְעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יָכִידְנוּ אֵתָהּ ה' אָבִינוּ (ישעיה סג טז)
תַּתֵּן אֲמַת לַיַּעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם (מיכה ז כ)
זֶרַע אַבְרָהָם עָבְדוּ בְנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו (תהלים קה ו)

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק (כה יט). "יצחק נקרא אברהם" (בראשית רבה סג אות ג), "שהן שקולין זה בזה" (משנת ר' אליעזר פרשה ה), ובתיאור מוחשי במדרש "שהיה קלסתר פניהם דומין זה לזה" (תנחומא ישן פרשת תולדות, ב"מ פז ע"א, ושאר מדרשים)¹⁵.

וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָד הָרָעַב הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בְיַמֵּי אַבְרָהָם (כו א).

וְהִקְמַתִּי אֶת הַשְּׂבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ (שם ג).

עֵקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְיָ (שם ה).

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כְּשֵׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו (שם יח). "ויש בזה התעוררות וקל וחומר שלא ישנה אדם מדרך אבותיו" (רבינו בחיי בשם הגאון, וראה מקורות נוספים בתורה שלמה אות פז).

וַיֵּדָא אֱלֹהֵי ה' בְּלִילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ... בְּעֵבוֹר אַבְרָהָם עֵבְדִי (שם כד).

וַיִּבֶא יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו מִמְרֵא קְרִית הָאֲרֵבֶע הוּא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וַיִּצְחָק (לה כז).

כך גם שאר מעשי יצחק דומים לאברהם, באמירת 'אחותי היא' ובמעשה אבימלך, בכריתת ברית עם פלשתים ובקריאת 'באר שבע'.

וכשם שיצחק ממלא מקומו של אברהם, כך רבקה ממלאת מקומה של שרה¹⁶.

כאמור:

וַיִּבְאֶה יִצְחָק הָאֵהָלָה שְׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רֵבֶקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָהּ וַיִּנְחַם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ (כד סז).

ובבראשית רבה (ס אות טז): "שראה אותה שהיא עושה כמעשי אמו".

וברש"י על פי המדרש: "נעשית דוגמת שרה אמו", ראה שם בהרחבה.

ובזוהר (ח"א, קלג ע"א): "רבי יהודה אמר, כמה דדיוקניה דיצחק הוה כדיוקניה דאברהם, וכל מאן דחמי ליצחק אמר דא אברהם, וודאי אברהם

¹⁵ במדרש תנחומא (בובר; וישלח אות כה) משמע שהדמיון החיצוני בין יצחק לאברהם מייצג את יצחק כממשיכו של אברהם.

¹⁶ והרחיב בדרוש הרב שניאור בורטון, אורות יעקב, עמוד קמג והלאה.

הוליד את יצחק, הכי נמי רבקה דיוקנה ממש הוּת דיוקנא דשרה, ובגין כך שרה אמו ודאי", ראה שם עוד.

ועוד בזוהר (ח"ג, יז ע"ב): "לאברהם לייצחק כללא חד", עיין שם. ובא לידי ביטוי אף בדרך הרמז של מדרש הנעלם (זוהר ח"א, קכח ע"ב): "בתחלה נקראת הנשמה אברהם והגוף שרה, עכשיו נקראת הנשמה יצחק והגוף רבקה".

בזאת תתפרש סמיכות הפרשיות: שמועת לידת רבקה (סוף פרק כב) – פטירת שרה (פרק כג) – בחירת רבקה (פרק כד), להעמיד את רבקה כממלאת מקומה של שרה¹⁷. וכן דרשו חז"ל:

"עד שלא השקיע הקב"ה שמשו של שרה הזריח הקב"ה שמשו של רבקה, בתחילה 'הנה ילדה מלכה' ולבסוף 'ויהיו חיי שרה'".
(בראשית רבה נח אות ב, קידושין עב ע"א, ועוד)

אם כנים הדברים בהסבר חלוקת שבועה וברית, לומר שקיום השבועה מתאים למידתו של יצחק והידוש הברית נצרך ביעקב, שמא ניתן להמשיך את הקו ולפרש בדרך זו חלוקה נוספת.

כבר לפני הבריתות הבטיח הקב"ה לאברהם את הארץ בנבואות אלון מורה ובית אל. בנבואות אלון מורה נאמר לְזָרְעֶךָ אֶתְּנֶה אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת (יב ז), ובנבואת בית אל נאמר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָתָּה שָׂם צַפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה: כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה וְלְזָרְעֶךָ עַד עוֹלָם: ... : קוֹם הַתְּחִלָּה בְּאָרֶץ לְאַרְבֵּה וְלְרַחֵבָה כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה: (יג, יד – ז).

כפי שראינו, הבטחות אלו התחלקו בין יצחק ליעקב, בנבואתו הראשונה של כל אחד מהם, לייצחק בנבואת גרר וליעקב בחלום הסולם.

¹⁷ פרשיית פטירת שרה (פרק כג) ופרשיית בחירת רבקה (פרק כד) מחוברות זו לזו אף בכך שיש ביניהן הפסק 'סתומה' ולא הפסק 'פתוחה'.

אברהם	יצחק	יעקב
לְזֶרַעְךָ אֶתְנֶן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת	וְנָתַתִּי לְזֶרַעְךָ אֶת כָּל הָאָרֶצַת הָאֵל (כו ד)	
שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמִּקוֹם אֲשֶׁר אֶתָּה שָׁם צִפְנָה וְנִגְבְּהָ וְקַדְמָה וְיָמָה		וּפְרִצְתָּ יָמָה וְקַדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבְּהָ (כח יד)
כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶתָּה רֹאֶה		הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ
לְךָ אֶתְנַנֶּה וּלְזֶרַעְךָ עַד עוֹלָם	כִּי לְךָ וּלְזֶרַעְךָ אֶתְנֶן אֶת כָּל הָאָרֶצַת הָאֵל (כו ג)	לְךָ אֶתְנַנֶּה וּלְזֶרַעְךָ (כח יג)

יש ביצחק מה שאין ביעקב, ויש ביעקב מה שאין ביצחק. יש ביצחק שנאמר בו 'שכון בארץ' גור בארץ, דוגמת אברהם שנאמר בו 'קום התהלך בארץ', מה שאין כן ביעקב. ויש ביעקב שנאמר בו 'הארץ אשר אתה שוכב עליה', דוגמת אברהם שנאמר לו 'הארץ אשר אתה רואה', מה שאין כן ביצחק שלא נאמר בו אלא 'הארצות האל'.

יצחק שממשיך ומקיים את מתנתו של אברהם, מצטווה לגור בפועל בארץ הניתנת, כאברהם, לקיים את מתנת הארץ.

יעקב שזוכה בארץ בזכות עצמו, מובטח ביחס ישיר אליו, כאברהם, לזכות בארץ מחדש.

•

בעמודים הבאים סדורות נבואות האבות בטבלה, נבואות אברהם כסדרן בהקבלה לנבואות יצחק ויעקב, בהדגשת ההקבלות העיקריות.

נבואות יצחק ויעקב

נבואות אברהם

<p>נבואות יעקב בבאר שבע חלום הסולם [יעקב]</p>	<p>(ג) ... כי לגוי גדול אשימך שם: (פרק מו)</p> <p>(יד) ... ונברכו בך כל משפחת האדמה ויברעך: (פרק כח)</p>	<p>(א) ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך: (ב) ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה: (ג) ואברכה מברכיך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה: (פרק יב)</p>	<p>נבואת לך לך</p>
<p>נבואות יצחק בגרר</p>	<p>(ד) ... ונתתי לזרעך את כל הארצות האל (פרק כו)</p>	<p>(ז) וירא ה' אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת (פרק יב)</p>	<p>נבואת אלון מורה</p>
<p>נבואות יצחק בגרר</p>	<p>(ב) וירא אליו ה' ויאמר אל תכד מערימה שכן בארץ אשר אמר אליך: (ג) גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל (פרק כו)</p>	<p>(יד) וה' אמר אל אברהם אחי הפחד לזט מעמו שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה: (טו) כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתנגה ולזרעך עד עולם: (טז) ושמתי את זרעך בעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה: (יז) קום התהלך בארץ לארבה ולרחבה כי לך אתנגה: (פרק יג)</p>	<p>נבואת בית אל</p>
<p>חלום הסולם [יעקב]</p>	<p>(ג) ... הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתנגה ולזרעך: (ד) והיה זרעך בעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה (פרק כח)</p>	<p>(יז) קום התהלך בארץ לארבה ולרחבה כי לך אתנגה: (פרק יג)</p>	<p></p>

<p>נבואת יעקב בבאר שבע</p>	<p>(ב) וַיֹּאמֶר אֵל לַהִיִּם לִישְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַנָּגִי: (ג) אֲנֹכִי הֵאֵל אֵל לְהִי אָבִיךָ אֵל תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִמָּה כִּי לְגֹי גְדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם: (ד) אֲנֹכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֲעַלְךָ גַּם עֲלֵה וַיֹּסֵף יֵשִׁית יָדוֹ עַל עֵינָיִךְ: (פרק מו)</p>	<p>נבואת יצחק בבאר שבע</p>	<p>(כד) וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֵלֶיךָ אֲבִיךָ אֵל תִּירָא כִּי אֲתָד אֲנֹכִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת זְרַעְךָ בְּעִבְרוֹ אֲבָרְכֶם עַבְדֵי: (פרק כו)</p>	<p>(א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר ה' אֶל אַבְרָם בְּמַחְזָה לֵאמֹר אֵל תִּירָא אַבְרָם אֲנֹכִי מִגֵּן לָךְ שְׂכָרְךָ הִרְבָּה מְאֹד: (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יְקֹנֶךָ מַה תִּתֶּן לִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עִרְרִי וּבֶן מִשְׁק בֵּיתִי הוּא דִּמְשַׁק אֶלְיָעֶזֶר: (ג) וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: (ד) וְהִנֵּה דְבַר ה' אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶינֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ: (ה) וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הֶבֱט נָא הַשְּׂמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זְרַעְךָ: (ו) וְהִאֲמַן בַּה' וַיַּחֲשֶׁבֶה לֹו צְדָקָה: (פרק טו)</p>	<p>מחזה אברהם</p>
<p>חלום הסולם (יעקב)</p>	<p>(יג) וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עֲלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי ה' אֵלֶיךָ אֲבָרְכֶם וְאֵלֶיךָ יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵן עָלֶיהָ לָךְ אֲתִנַּנָּה וְלִזְרַעְךָ: --- (טו) וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵךְ וּשְׂמֵרְתִיךָ כְּכֹל אֲשֶׁר תִּלְךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֵל הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֲעֻזְבְּךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ: (פרק כח)</p>	<p>(ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֵת לָךְ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: --- (יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תִּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעִבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: (יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי כֹּן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גְּדוֹל: (טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֵל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה: (טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הִנֵּה כִּי לֹא שָׁלוֹם עִוֵן הָאָמְרִי עַד הִנֵּה: (יז) וַיְהִי הַשְּׂמֶשׁ בָּאָה וְעֹלְטָה הָיָה וְהִנֵּה תְנוּרָה עֹשֵׂן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר</p>	<p>(ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֵת לָךְ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: --- (יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תִּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעִבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: (יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי כֹּן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גְּדוֹל: (טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֵל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה: (טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הִנֵּה כִּי לֹא שָׁלוֹם עִוֵן הָאָמְרִי עַד הִנֵּה: (יז) וַיְהִי הַשְּׂמֶשׁ בָּאָה וְעֹלְטָה הָיָה וְהִנֵּה תְנוּרָה עֹשֵׂן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר</p>	<p>ברית בין הבתרים</p>	

		<p>עבר בין הגזרים האלה: (יח) ביום ההוא פרת ה' את אברם ברית לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת: (יט) את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמני: (כ) ואת החתי ואת הפרזי ואת הרפאים: (כא) ואת האמרי ואת הכנעני ואת הגרזשי ואת היבסי: (פרק טו)</p>	
<p>נבואות יעקב בבואו מפרץ ארם</p>	<p>(ט) ויקרא אלהים אל יעקב עוד בבואו מפרץ ארם ויברך אתו: (י) ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל: (יא) ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציך יצאו: (יב) ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתגנה ולזרעך אחריך אתן את הארץ: (יג) ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו: (פרק לה)</p>	<p>(א) ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים ויקרא ה' אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים: (ב) ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד: (ג) ויפל אברם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר: (ד) אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים: (ה) ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך: (ו) והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו: (ז) והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך וזרעך ידרתם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך: (ח) ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגרד את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלהים: --- (כב) ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם: (פרק יז)</p>	<p>ברית מילה</p>

<p>נבואת יצחק בגדר</p>	<p>וְהִקְמַתִּי אֶת הַשְּׁבַע אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: (ד) וְהִרְבִּיתִי אֶת זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזֶרְעֲךָ אֶת כָּל הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֲךָ כָּל גֹּיֵי הָאָרֶץ: (ה) עֲקֹב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבְרָהָם בְּקִלִּי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרָתִי מִצְוַתִּי חֲקוּתִי וְתוֹרָתִי: (פֶּרֶק כו)</p>	<p>(טו) וַיִּקְרָא מְלֶאֶךְ ה' אֶל אֲבְרָהָם שְׁנֵית מֵן הַשָּׁמַיִם: (טז) וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָאִם ה' כִּי יַעֲזֹב אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת בְּנֵךְ אֶת יְחִידֶךָ: (יז) כִּי בָרַךְ אֲבְרָהָם וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וַיַּחֲזֹל אֲשֶׁר עַל שֹׁפֵת הַיָּם וַיִּרְשׁ זְרַעְךָ אֶת שַׁעַר אֵיבֹי: (יח) וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֲךָ כָּל גֹּיֵי הָאָרֶץ עֲקֹב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי: (פֶּרֶק כב)</p>	<p>שבועת העקידה</p>
--------------------------------	--	---	-------------------------